

DE AMSTERDAMSE KOKMEEUWEN

j.j.frieswijk

uit: "Ons Amsterdam" jrg. 17, 1965.

Kokmeeuwen, ook wel kapmeeuwen genoemd, vormen in de winter een onderdeel van het Amsterdamse stadsbeeld dat zich niet licht over het hoofd laat zien. Vooral daar waar water is, en dat is in onze stad op vele plaatsen het geval, kan men deze ranke meeuwen in groot aantal aantreffen.

Niet alle in de stad overwinterende meeuwen zijn echter kokmeeuwen, ook de grotere storm-, zilver- en mantelmeeuwen komen 's winters, zij het in veel kleiner aantal, wel in de stad.

Ik heb wel eens getracht midden in de winter het aantal kokmeeuwen vast te stellen dat zich ophield langs en op de Amstel tussen de Nieuwe Amstelbrug en de Berlagebrug. Daarbij kwam ik tot ongeveer 500 exemplaren, en dat terwijl het hier een stuk water van slechts één kilometer lengte betreft. Aan een schatting van het totale aantal kokmeeuwen dat 's winters in Amsterdam verblijft durf ik mij niet te wagen, daarvoor zijn niet voldoende gegevens beschikbaar.

Dat de Amsterdammers op hun meeuwen gesteld zijn, blijkt wel uit het enthousiasme waarmee zij hen van (eenzijdig) voedsel voorzien. Toch maken de kokmeeuwen slechts gedurende een gedeelte van het jaar van onze gastvrijheid gebruik. Tegen het voorjaar, als de broedtijd nadert, neemt hun aantal zienderogen af. Kijkt men in de zomer naar hen uit, dan ziet men slechts hier en daar een enkeling. Zo leverde het bovengenoemde gedeelte van de Amstel bij een telling in de zomer slechts een vijftal exemplaren op.

Even geleidelijk als zij tegen de broedtijd verdwijnen, komen zij in de herfst weer terug, om ieder jaar opnieuw bij te dragen tot de verlevendiging van onze winterse stad.

Ook in de broedtijd echter, als zij hun naam kapmeewu met ere dragen, doordat zij getooid zijn met een donkerbruine kap, kan men op Amsterdams grondgebied plaatselijk grote aantallen kokmeeuwen aantreffen. Zij broeden koloniegewijs in de IJdoornpolder bij Durgerdam, waar men, vooral als men de beschikking heeft over een kijker, van de Waterlandse zeedijk af hun bedrijvigheid goed kan gadeslaan.

Het is te begrijpen dat er wel eens een verband gelegd wordt tussen de aanwezigheid van genoemde kokmeeuwenkolonie in landelijk Amsterdam en het voorkomen van grote aantallen kokmeeuwen 's winters in de stad. Aan de nauwkeurige beschouwer dringt zich echter wel een verschil op: de winterbevolking overtreft de broedvogelbevolking (tot 1000 paren) wel zeer sterk in aantal.

De vraag in hoeverre onze eigen broedvogels deel uitmaken van de winterse meeuwenscharen is niet zo gemakkelijk te beantwoorden. De vakliteratuur vermeldt dat de kokmeewu in Nederland „jaarvogel” is, een broedvogel die — als soort — het hele jaar door aanwezig is. Daarmee zijn wij niet veel verder gekomen, want dat „als soort” houdt in dat de mogelijkheid dat het niet steeds dezelfde individuen zijn, bewust wordt opengelaten.

De enige manier om na te gaan of er verband bestaat

tussen broed- en wintervogels is gelegen in ringonderzoek. In het kader van het ringonderzoek worden vogels van genummerde aluminium pootringen voorzien. Op deze wijze worden vogels dus individueel kenbaar gemaakt. Wordt een vogel met een ring dood gevonden, of raakt deze op andere wijze in mensenhanden, dan kan het nummer worden afgelezen, waarna het Vogeltrekstation te Arnhem, dat in ons land dit onderzoek organiseert, in de registers kan nagaan waar de betrokken vogel van zijn ring werd voorzien. Tenminste als het een Nederlandse ring betreft, want ook in het buitenland worden vogels geringd. Gaat het om een ring van een buitenlands ringstation, dan kan het Vogeltrekstation door correspondentie de gewenste gegevens meestal wel achterhalen.

Nu zijn er in de Amsterdamse kolonie in de IJdoornpolder in de loop der jaren heel wat kokmeeuwen als nestjong geringd, en wat belangrijker is, van verschillende daarvan heeft men later nog iets vernomen. Uit deze terugmeldingen, zo noemt men de ontvangen berichten omtrent het aantreffen van geringde vogels, is gebleken dat de meeste van de in de IJdoornpolder geringde jongen zich zeker niet aangetrokken voelden tot een winterverblijf in Amsterdam. Hoe is het anders te verklaren dat de meeste terugmeldingen van deze jongen uit het buitenland kwamen? In België, Frankrijk en Engeland, om de in dit opzicht belangrijkste landen te noemen, werden zij in hun eerste winter aangetroffen, terwijl slechts enkele van hen uit ons land werden teruggemeld.

In Amsterdam zijn, voor zover mij bekend, geen redelijke aantallen volwassen kokmeeuwen als broedvogel geringd. Waar dit op andere plaatsen in Nederland wel geschiedde, is gebleken dat deze, zij het in iets mindere mate dan de jongen, ook na de broedtijd hun heil elders zochten.

Wij mogen dus wel aannemen dat onze eigen Amsterdamse broedvogels en hun jongen niet meer dan een klein gedeelte uitmaken van de winterbevolking. Waar komen dan onze wintergasten vandaan?

In 's Gravenhage heeft men verscheidene malen volwassen kokmeeuwen, die daar overwinterden, geringd. De terugmeldingen, waarvan wij mogen aannemen, dat zij op elders broedende vogels betrekking hebben, kwamen voor een groot deel van verre, ondermeer uit Denemarken, Zweden en Finland. Hiermee staat de ligging van het gebied, waaruit de Haagse wintergasten voor een groot deel stammen, wel vast. Er is geen enkele reden te veronderstellen dat er tussen de Haagse en de Amsterdamse kokmeeuwen op dit punt verschil bestaat, zodat ook de herkomst van onze wintergasten hiermee wel duidelijk is.

Bij de kokmeewu hebben wij dus, evenals bij een aantal andere vogelsoorten, te doen met een „doorschuifstelsel”, waarbij broedvogels zich naar een zuidelijker gelegen winterkwartier begeven, terwijl hun plaatsen in de winter worden ingenomen door soortgenoten die broeden in noordelijker streken.

Men kan niet zeggen, dat de wintergasten, cenmaal in

Kokmeeuwen aan de oever van de Amstel. Zittend in het midden een zilvermeeuw.

(Foto A. H. Frieswijk sr.)

hun winterverblijfplaats aangekomen, van geen verplaatsingen meer willen weten.

Ieder die in de winter wel eens gelet heeft op de kokmeeuwen, die op verschillende tijden van de dag in de stad vertoeven, zal hebben gemerkt, dat hun aantal zeker niet constant is. In de loop van de middag bijvoorbeeld neemt het geleidelijk af, in de namiddag vermindert het zelfs snel. Als het eenmaal donker is, zijn de kokmeeuwen alle uit de stad verdwenen. 's Morgens ziet men hen, in het algemeen al vroeg, weer verschijnen. Dit verdwijnen en verschijnen, elke dag opnieuw, hangt samen met de eisen die de kokmeeuwen aan hun slaappleaats stellen. Men zou zeggen dat de meeuwen zonder bezwaar in de stad ter ruste konden gaan, maar hun instinct zegt hen, dat zij tegen donker de stad moeten verlaten om er pas 's morgens weer terug te komen. Hun slaappleaatsen liggen alle buiten de stad. Iedere wintergast, die hier arriveert, is dus direct „forens”.

Als sociaal levende vogels geven de kokmeeuwen bij hun tocht naar de slaappleaats, bij hun verblijf op de slaappleaats en bij hun terugkeer naar het voedselgebied de voorkeur aan het groepsverband. Sociale slaappleaatsen van kokmeeuwen zijn er verschillende aan de rand van de stad; de verplaatsingen van voedselgebied naar slaappleaats en omgekeerd, slaapluchten genaamd, kan elke Amsterdamer die er op let, vooral in de winter gemakkelijk waarnemen, door het grote aantal vogels dat erbij betrokken is.

Het is de moeite waard de slaappleaatsen en de slaapluchten van de kokmeeuwen nog iets nader te bezien. Kokmeeuwen overnachten in het algemeen drijvend op het water. Het omringd zijn door water tijdens de nacht komt hun veiligheid ongetwijfeld ten goede. Er zijn bepaalde watervlaktes dichtbij de stad, die elk jaar weer als slaappleaats worden gebruikt. Een fraai voorbeeld hiervan is de Amstelveense Poel, waar vele

kokmeeuwen, ook uit andere richtingen, samenkomen om er gezamenlijk de nacht door te brengen. Van minder permanent karakter zijn de watervlaktes die ontstaan ten gevolge van opspuitingswerkzaamheden. Ook zulke watervlaktes worden vaak als slaappleaats in gebruik genomen, zij het dat de meeuwen daar nogal eens van plaats moeten veranderen doordat de terreinomstandigheden zich bij de voortgang der werkzaamheden wijzigen. Toch kan een complex van dergelijke terreinen jarenlang als vaste slaappleaats dienst doen. Een mooi voorbeeld hiervan vormen tegenwoordig de opspuitsterreinen bij Sloterdijk.

De slaapluchten tussen voedselgebied en slaappleaats verlopen volgens een betrekkelijk streng schema. Elke dag worden bij het vertrek naar de slaappleaats dezelfde wegen gevolgd, terwijl 's morgens in het algemeen deze wegen weer in omgekeerde richting worden afgelegd. Deze wegen zijn overigens elk jaar in grote trekken dezelfde. Bij de keuze van hun routes laten de kokmeeuwen zich vooral leiden door de aanwezigheid van water; waar mogelijk worden waterlopen gevolgd. Hun gebondenheid aan water valt het meest op in de late namiddag en in de vroege ochtend. Kokmeeuwen die dan vliegen, doen dat bijna in donker en de waterbinding is dan zo sterk, dat zij vlak boven het water vliegen, alsof zij bang zijn het contact ermee te verliezen. Overdag, als het volop licht is, is deze binding veel minder sterk, zodat men ook op betrekkelijk grote afstanden van de waterwegen voedselzoekende kokmeeuwen kan aantreffen.

Dat zij zich overdag veel vrijer kunnen bewegen, is voor hen niet ongunstig, want ook in de stadsgedeelten zonder water zijn altijd wel Amsterdammers die gaarne bereid zijn hun steentje bij te dragen tot de wintervoeding van onze geziene wintergasten, de kokmeeuwen.